

BRITANSKI OBAVJEŠTAJNO-PROPAGANDNI FILM IZ 1945. O LOGORIMA U EUROPI: 20.000 JASENOVAČKIH ŽRTAVA

Ni pojedinac ni narod ne mogu pobjeći od prošlosti. Mogu je prikrivati, uljepšavati, može im biti skrivana i prikazivana crnim bojima, ali prije ili kasnije naći će se netko tko će postaviti logična pitanja i na njih očekivati logične odgovore. Mjesecima već tzv. veliki i tzv. neovisni hrvatski mediji ignoriraju podlistak **Igora Vukića** koji se bavi nepoznatim i prešućenim činjenicama o jasenovačkom logoru, toj – kako se otprilike izrazio zagrebački nadbiskup **dr. Alojzije Stepinac** – „sramnoj ljagi“ na licu hrvatskoga naroda i na licu Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.).

Taj se podlistak, sa stotinama nepoznatih podataka i s tisućama pitanja koja provocira, ne pojavljuje u nekom marginalnom listku ili na opskurnim mrežnim stranicama koje će već svojim grafičkim dizajnom odbijati pristojna čovjeka, nego iz broja u broj izlazi u *Glasi Koncila*, središnjemu katoličkom tjedniku u Hrvata (formalno: glasilu Nadbiskupskoga duhovnog stola) kojemu je sjedište stotinjak metara od zagrebačke prvostolnice i koji se, valjda ne uvijek s pravom, drži ključnim vrelom za shvaćanje službenoga stajališta hrvatske crkvene hijerarhije.

Općenito je poznato da je malo brojeva *Glasa Koncila* o koje se svjetovni tisak ne očeše na ovaj ili na onaj način, nerijetko polemizirajući poglavito s uvodnicima koje potpisuje glavni urednik toga tjednika, **vlč. Ivan Miklenić**. Nije, dakle, moguće da je Vukićeva studija ostala nezamijećena, tim prije što ju je autor – kako je sam napomenuo – najprije ponudio *Jutarnjem listu*, tribini koja inače od prvoga dana vodi žestoku borbu protiv ustaša i drugih *domaćih izdajica* te tko-zna-koje neprijateljske ofenzive, i čiji suradnici – poput nenadmašnoga **Miljenka Jergovića** – poput proroka Jeremije znaju čak i to da bi **Antun Gustav Matoš**, da je kojim slučajem doživio 1941., pao od ustaške ruke, pa **Pavelić** ne bi imao prigodu postupiti onako kako je postupio, dodjeljujući Matoševoj obitelji neka odličja i neke počasne mirovine. Ne dvoji, dakle, Jergović o tome da bi duhoviti AGM prošao baš kao što je prošao **August Cesarec** (čak i bez asistencije **Josipa Kopinića Vazduha**, Centralnoga komiteta i Kominterne), a ne bi, recimo, poginuo kao ustaša, poput nekih od najbližih Cesarčevih srodnika što su prisegli na vjernost Paveliću i ustaškoj NDH.

Jutarnji list je, međutim, taj Vukićev tekst odbio, jer je štap nad njim slomio **Slavko Goldstein**, čovjek čije su ambicije i položaji trajno obrnuto proporcionalni njegovoj izobrazbi (a ako je suditi po strojopisu jednoga njegova otvorenog pisma, čiji je faksimil svojedobno objavljen u jednome zagrebačkom tjedniku, i u ozbiljnoj zavadi s njegovom sposobnošću da svoje misli oblikuje u skladu s nekim od pravopisnih pravila kojima su dorasli i pučkoškolci koji osrednje vladaju hrvatskim jezikom). No, budući da nije iznimka nego već otrcana ilustracija našega općenitog nemara za činjenice, ta nevesela zgoda s Vukićevim podlistkom jedva bi zasluživala spomen čak i ovih dana, dok smo iznova slušali kako se Hrvate i Hrvatsku ponovno i za Jasenovac optužuje pod svodovima haaškoga *Vredespaleisa*, stilski dozlaboga eklektične i zapravo kičaste **Carnegijeve Palače mira** u srcu Haaga, u kojoj su smješteni Međunarodni sud pravde, Stalni arbitražni sud, Haaška pravna akademija i nadaleko poznata i vrlo bogata knjižnica.

No, ta zgoda pokazuje da činjenice imaju nezgodno svojstvo da postoje čak i onda kad ih se ignorira ili kad se rasprava o njima pokušava izbjeći. Zato i o Jasenovcu i njegovim žrtvama treba razgovarati i raspravljati.

Jedan prilog u toj raspravi nesumnjivo bi mogao i trebao biti britanski film *A Painful Reminder (Bolna opomena)*, izvorno snimljen i montiran 1945., potom dopunjen 1985. godine. Hrvatska je javnost za nj nakratko doznala 1991. godine, kad je prikazan na Hrvatskoj televiziji. Naime, tijekom boravka u Sjedinjenim Američkim Državama, jedan od najuglednijih hrvatskih znanstvenika, **prof. dr. sc. Slobodan Vukićević**, profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, slučajno je doznao za postojanje tog filma koji je 1991. imao biti prikazan na američkome *Discovery Channel*. Zaintrigiran filmom koji sadrži zastrašujuće kadrove koje su saveznički vojni snimatelji snimili nakon ulaska u nacionalsocijalističke koncentracijske logore, kao i činjenicom da se među 19 najvećih logora nalazi i jasenovački s procijenjenih 20.000 žrtava, prof. Vukićević je pribavio kopiju filma i

Naslov filma: "A PAINFUL REMINDER"

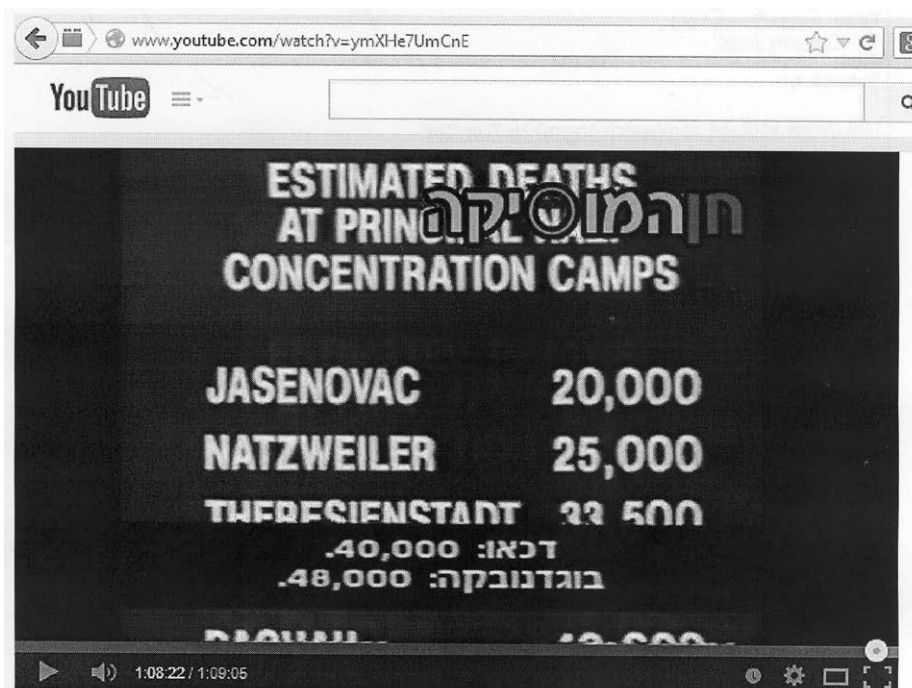
Izrada: Granada, Engleska, 1945; dodatni iskazi nadosnimljeni 1985.

Namjera: Sačiniti film koji nitko nikada neće moći opovrgnuti.

Namjena: Za prikazivanje u Njemačkoj odmah poslije rata. Jedna verzija bila je namijenjena za prikazivanje u Engleskoj. Film je sačinjen 1945. ali nikada nije prikazan jer je iste godine procijenjeno sa strane Political Intelligence Department of the Foreign Office, German and Austrian Division, Central Block, Bush House, Aldwych, London W.C. 2 da treba podići Njemačku, a ne psihički dokrajčiti njemački narod. Samo nekoliko minuta snimaka iz Belsena koji su u cijelosti sastavni dio ovog filma prikazano je kao dokazni materijal na Njemačkom Procesu 1945. Film će se prikazati na "Discovery channelu" (USA) u rujnu 1991.

Autori: Sidney Bernstein, Head of the film Section and physiological warfare Division of allied expeditionary force 1943-1945; Ministry of Information of the United Kingdom, Noel Annan, Brian Blake, Richard Crossman, Martin Gilbert, Paul Griffiths-Davies, Leon Greenman, Hugo Gryn, Alfred Hitchcock, (pomogao u režiji da bi materijal bio što vjerodostojniji), Anita Lasker-Wallfisch, Bill Laurie, Isaac Levy, Mike Lewis, Steward McAllister, Liz McLeod, Steve Morrison, Peter Tanner, Collin Wills, The Imperial War Museum, The Wiener Library.

Materijal: Snimili snimatelji savezničkih trupa prilikom ulazaka u Belsen kao i ostale nacističke koncentracijske logore širom Europe.

donio je u Hrvatsku. Bilo je to u vrijeme kad je osamostaljenje i međunarodno priznanje Hrvatske ometano i optužbom da je novoizabrana demokratska vlast ustaška, da su Hrvati genocidan narod i da su samo u Jasenovcu pobili više od milijun Srba, te uz njih velikih broj Židova, Roma i drugih. Kopiju filma prof. Vukičević je dostavio **Branku Salaju**, tadašnjemu ministru informiranja u hrvatskoj vladi, pa je stvar išla kako je trebala ići: film je uskoro i prikazan. No, uto se rasplamsao rat, zaredala nova krvoprolića, pa do reprize *Bolne opomene* nije došlo. Izgubila se i uspomena na nju.

Kopija filma, navodno u dosta lošem stanju (jer je snimljen na vrpci, u beta-verziji), nalazi se u arhivskoj zbirci Hrvatske televizije, ali su uzaludni ostali naši pokušaji da je pribavimo: nedostupna je zbog propisa o autorskim pravima. No, osnovni su podatci o filmu navedeni u dva faksimila priložena ovom tekstu, a film se (uključujući i dio s podacima o procijenjenom broju jasenovačkih žrtava) može pogledati i na *youtube*-adresi www.youtube.com/watch?v=ymXHe7UmCnE. Autori filma su, dakle, **Sidney Bernstein** iz britanskoga Ministarstva informiranja i niz njegovih suradnika, među kojima je bio i znameniti **Alfred Hitchcock**. Napravljen je kako bi bio prikazan njemačkoj javnosti odmah nakon sloma Trećega Reicha, ali su britanske obavještajne službe ocijenile kako bi prizori koje su saveznički snimatelji registrirali pri oslobađanju nacističkih logora mogli psihološki dotući njemački narod. Film doista obiluje za-

strašujućim prizorima, gomilama leševa i stravičnim svjedočenjima, pa ga je uputno preporučiti svima koji dvoje o strahotama nacionalsocijalističkih logora.

Razumije se da podatak o 20.000 jasenovačkih žrtava, naveden na kraju filma, ne treba smatrati znanstveno utvrđenom činjenicom, čak i kad ne bi izrijekom bilo naglašeno da je posrijedi procjena. No, taj podatak ipak ne treba podcijeniti, jer on vrlo rječito govori o tome, kakve su predodžbe o Jasenovcu postojale u svjetskoj javnosti (i to u onome njezinu obavještenijem dijelu) u drugoj polovici 1945. godine. To istodobno nameće logično pitanje: kako se moglo dogoditi da se nakon rata broj ratnih žrtava umnoži za pedeset, pa i stotinu puta? Iako na to pitanje danas već imamo nekakav odgovor, nije naodmet uvijek ga iznova postavljati. I nadati se da će nas HTV, u programskim stankama između „Bombaškog procesa“, „Kapelskih kresova“, vijesti o koncertima Đorđa Balaševića i **Lepe Brene** te vrijednih reminiscencija druga **Budimira Lončara**, počastiti i repriziranjem ovoga filma, kao stravičnog podsjećanja na nacionalsocijalističke zločine, i kao opomene na zločinačke manipulacije jasenovačkim zločinima i tamošnjim žrtvama... (T. J.)

Na kraju filma autori daju slijedeću Tablicu:

ESTIMATED DEATH AT PRINCIPAL NAZI CONCENTRATION CAMPS

Jasenovac	20.000
Natzweiler	25.000
Theresienstadt	33.500
Bergen-Belsen	37.000
Dachau	40.000
Bogdanovka	48.000
Stutthof	50.000
Bechenwald	56.500
Ponary	58.000
Flossenbürg	74.000
Ravensbrück	92.000
Sachsenhausen	100.000
Mauthausen	120.000
Majdanek	125.000
Sobibor	250.000
Chelmno	360.000
Belzec	600.000
Treblinka	840.000
Auschwitz-Birkenaw	4.000.000
	<hr/>
	6.929.000